

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Bevilacqua Borsódy Béla

Cím:

A budai Várhegy barlangjai és a budai várfalak

Forrás:

Nemzeti Ujság

Bp.

(Hely)

1930. XI. 30.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Ol)

Osztályozás

Tárgy

551.44

Hely

Idő

"1930"

Személy

A budai Várhegy barlangjai és a budai várfalak

(A Nemzeti Ujság tudósítójától.) Lyonban beomlottak a Saint Jean-et-Saint Paul-domb vízmarta járatai és európai katasztrófa lett belőle, amitől mindenki tud. Négy esztendővel ezelőtt a prágai Hradsin vízmarta járatát omlottak be, úgy, hogy a felettük épült középkori gótikus dómtornya megdőlt. Tövében a középkori magyar képfaragó művészet remeke: a Kolozsvári testvérek alkotta Szent György-szobrocska, Nagy Lajos királyunk ajándékozta eredetije áll. A középkori dóm és vele együtt az egykori cseh királyok palotája súlyos veszedelembé került, mire bányageológusok szakértő munkájával levezető csatornákat készítettek a porló márgadomb vizének levezetésére és betonnal tömték el a sűrűn lakott értékes építéstörténeti emlékekkel rakott prágai Várhegyet veszélyeztető barlangokat.

Ezt kevesen tudják, mivel a cseh kormány-nak élénk gondja volt rá, hogy a dolgot minél nagyobb csendben, viszont minél nagyobb alaposággal intézze el, nehogy a Masaryk elnök rezidenciájául szolgáló, egykori cseh királyi palota és a cseh államiság reprezentatív hegye megrendüléséhez jelképes és ominozus következtetéseket vonjanak azok, akik ebben intő példát óhajtottak volna látni.

Távol áll tőlünk, hogy riasztó „Hiób-híreket” költve a budai Várhegy teméntelen és

hatalmas kiterjedésű, összefuggó barlang-sorozatáról, a budai polgárok szelid délutáni álmát riogassuk meg lyoni és prágai rémségek lehetőségével. Mivel azonban a budai Várhegy 1905 óta tapasztalt omlásaival soha senki nem foglalkozott, illetőleg ezek a barlangok csak a laikus fantázia regényesség-szükségletét foglalkoztatták: azt javasoljuk, hogy az illetékes hatóságok adják át a kérdést szakértő geológusok kezébe.

A budai Várhegy barlangjai

A szóban levő barlangok egyrészt e sorok írója még a háboru előtt látta. Ezek vízmarta „eroziós” járatok. Velük összefüggésben van egy csomó, emberi munkával vájt folyosó is. Ezeknek egyrésze alkalmasint még a török hódoltság előtt némi falazást nyert, főleg a mai Werbőczy-utca vonalán, ahol köztudomás szerint 1686-ig a budai Zsidók Fertálya, magyarul „Szombathelye”, olaszul a „Ghetto” volt. Jiczhok ben Selaomao ben Moise (Mózes fia, Salamonfi Izák) budai zsidó előimádkozónak, Buda 1684-iki és 1686-iki ostromáról szóló siratódala (Megillasz Buduni) tanúsága szerint e járatok egyrésze zsidó kézen levő áru-raktár volt. A Bécsi Kapu és a mai Nándor-utca alatti járatokat közismert, Veres Endre által ismertetett, Marsili gróftól származó adatok szerint a török községi üzemi Jég-veremnek használta. 1686 után az omló, porló

dombra hatalmas sulyu építkezések történtek, melyekre a Várdomb, mint üreges márgadomb, nincsen berendezve. A 18. század végén építették azt a hatalmas jezsuitakolostort, mely ma a Pénzügyminisztérium régi épületeitől szolgál. A régi, nagyrészt középkori alapzatú, földszintes és egyenletes házak helyébe egymásután épültek: az a 18. századi kolostor, mely ma a belügyminisztérium, a Közigazgatási Bíróság és 1917-ig az Országos Levéltár épülete volt. A 18. század elején épült fel két régi középkori templom helyén a Helyőrségi Templom, később a báró Peja-chevich, majd Erdődy grófi palota masszív tömbje: ma a Halvány báróké. A 40-es években rakta fel a kincstár a Ferdinánd-kaszárnyát. 1880 körül épült az Államnyomda, az 1900-as években egy stílustalan, modern bérház és 1917-ben lett készen az Országos Levéltár óriási tömege. 1924-ben új építményeket húztak a Belügyminisztérium épületére is, melynek hatalmas tömege 1873 óta nyomja a Várhegy málló márgadombját.

A budai várfal omlásai

Mindazt az oldalnyomást gyakorolja a budai várfalakra, mely nem kisebb személyt foglalkoztatott francia várakra vonatkozólag, mint XVI. Lajost, aki Augustin de Coulomb (1736–1806) világhírű fizikust bizta meg a Vauban marsal által épített 17. századi francia várak falainak ijesztő arányu kiomlásának megvizsgálásával.

Coulomb megállapította, hogy a várfalak kiomlása a közöttük levő földtömegek oldal-

nyomása következtében áll elő. Napoleon egész mérnökkarát mozgósította a tégl- és földrakásokká rogyó régi francia várak falai kiomlásának további vizsgálatával. Ferenc császár- király egy nagyszerű magyar katonai mérnököt: Kőszegi Mártony Károly őrnagyot bizott meg Coulomb munkálatainak felülvizsgálásával. A kitűnő magyar eszű mérnök katonája józan magyar ésszel modell-kísérleteket folytatott. Először matematikailag bebizonyította, hogy a bécsi Skótok Bástya (Schotten-Bastey: ma Schotten-Ring) feltétlenül kiomlik, ha mögé emeletes épületeket építenek. A bástyafalat cölöpökkel megtámasztotta, a falak mögött néhány bécsi ház sulyának megfelelő kötömeget rakatott fel és az évi esőszivárgás mennyiségének megfelelő vizet öntetett szét a területen. 1825 július 12-én az egész Udvar és az akkori sajtó jelenlétében a támasztócölöpöket kirobbantotta helyéből, mire a bástya és a falak pokoli robaj kíséretében Coulomb előírását követve kiomlottak. Mártony őrnagy könyvét maga Ferenc császár adatta ki 1825-ben.

Igen ám, de a mai Ferdinánd-bástya, melyre a kaszárnya sulya nehezedik, már a török idejében kiomlással fenyegetett. Erről a bástyáról e sorok írója tavaly állapította meg, hogy benne teljes magasságában érintetlenül áll az az ötszögű alapú, 16. századi bástya, mely egész bizonyosan 1541 előtt épült. Mivel olaszos kazamatái már a török hódoltság leg- elején omladozni kezdtek, a török azt földdel eltömtette, ezért kapta a Földes Bástya (Tobrak Kuleszi) nevet. A Bástyán t. i. tavaly egy 18. századi mérnöki felvétele szakszerűtlen, modern másolatának félreértése következté-

ben laikus ásatás történt, mire e sorok írójának személyes kérésére a Székesfőváros mérnöki osztálya rövid uton szives volt két mérnököt kiküldeni, akik e sorok írójának utmutatása szerint utólag huzott árkok nyomán felvételt készítettek a belső bástyáról. Ennek eltömött, u. n. *perpendicularis* támasztófalas kazamatái pompásan látszottak.

Igen ám, de 1905-ben a *Mátyás-templom* előtti téren beszakadt egy üreg és az utca szintje jó mértékert süllyedt. 1912-ben ez megisméltődött. 1927-ben Coulomb előírása szerint a pénzügyminisztérium régi épülete alatt kiomlott a fal a Ferenc József Intézet teniszpályája felett. *Egy félelvi munkával és hatalmas vasbetontraverzekkel építették újra az egész falat.*

Igen ám, de 1911-ben, a kecskeméti földrengés idején, a Ferdinánd-kaszárnya külső fala pontosan az *elő Ferdinánd-bástya felett* süllyedt, tehát a *bolthajtás megrepedt*. Ezt tavaly téglával és vakolattal betömtek, a repedés és a külső fal süllyedése, de a bástya falának kidomborodása a vakolattal történt tömés ellenére is megvan.

Ezek után csodálatos dolog, hogy azt a földtömeget, *mely a kaszárnya alatti rozoga falat a 80-as évek óta védi, felső részében leszedték, hogy a régi fal láthatóvá legyen.*

Magyar Pantheon terve

Ugyanekkor egy terv merült fel, mely szerint a Várhegynek a Kapisztrán-tér alatt levő zeg-zugos járatait „*Nemzeti Pantheon*“-ná, illetőleg „*katakombákká*“ kellene „*átalakítani*“ és a budai tabáni és vizivárosi temetők sírjait ide telepítve, a földalatti „*Nemzeti Pantheon*“ „*világvárosi látványossággá*“ kellene „*kiképezni*“. Ezzel kapcsolatban felmerült az a terv is, hogy az Attila-utcában levő házak lebontassanak és a kaszárnya alatti részen hatalmas emlékműszerű katakombabejáró készüljön. Erre vonatkozólag illusztrált cikkek is megjelentek, melyek felkarolták egy másik cikk ama ötletét, mely szerint az „*egykoribabok síráma*“ és Abdu utolsó budai basának „*szelleme*“ 20 fillér bedobása ellenében a bámuló idegenforgalmi külföldiek számára *gramofonnal és filmmel* vetitessék a „*Nemzeti Pantheon*“ fényesen kivilágított katakombáinak egy mellékhelyiségében.

Ezzel szemben az Országház-utcában a Belügyminiszterium előtt 1927-ben újra beszakadt az uttest.

Ezek után javasoljuk, hogy minden regényesség kikapcsolásával, kizárólag a *székesfővárosi mérnökökből, geológusokból és bányageológusokból álló bizottság szálljon le a Vár gyomrába, állapittassék meg kritikai módon: van-e szükség prágai és lyoni mintára az ottani márgadombok üregeinek szigoru analogiáját mutató budai üregek eltömésének: igen, vagy nem? Ha nem: annál jobb, de ezt szakértőktől és nem budai regényesség kedvelőitől várja — pontosabban szólva elvárja s ha nem csalódunk, követeli — a közvélemény.*

Bevilaqua-Borsódy Béla